

1. Na tle obszarów znajdujących się w sąsiedztwie Warszawy Horowe Bagno wyróżnia się jako obiekt niezwykle cenny pod względem naukowym i dydaktycznym. Występowanie tu strzebli przekopowej i rożeńca, zatrzymywanie się wielu interesujących ptaków w okresie przelotów oraz stosunkowo liczne występowanie płazów ma dla ochrony przyrody znaczenie nawet ponadregionalne.

2. Atrakcyjne widoki, łatwa dostępność i inne walory turystyczno-rekreacyjne sprawiają, że teren ten jest intensywnie penetrowany przez ludzi, co w tym przypadku wyjątkowo niekorzystnie wpływa na przyrodę. Z upływem czasu należy liczyć się ze wzrostem liczby osób odwiedzających Horowe Bagno.

3. W związku z tym teren ten powinien być objęty ochroną. Jest to tym ważniejsze, że ochrona poszczególnych składników bez zabezpieczenia całości biocenozy jest w przypadku tych zbiorowisk roślinnych i zwierzęcych niemożliwa.

4. W celu zachowania zespołów roślinnych i fauny oraz walorów widokowych, uzasadnione jest, aby teren ten został objęty ochroną jako rezerwat częściowy.

5. Zakres zabiegów niezbędnych dla osiągnięcia celów ochrony powinien być określony w planie gospodarstwa rezerwatowego.

6. Konieczne jest utrzymanie stopnia wilgotności podłoża w stanie niezmiennym. Aby ten bezwzględny warunek został zachowany, należy dla rezerwatu wyznaczyć strefę ochronną zabezpieczającą ten teren przede wszystkim przed zmianą stosunków wodnych.

Jerzy Wojtatowicz

PIŚMIENNICTWO

Głowaciński Z., Bieniek M., Dyduch A., Gertychowa R., Jakubiec Z., Kosior A., Zemanek M. 1980 Stan fauny kręgowców i wybranych bezkręgowców Polski — wykaz gatunków, ich występowanie, zagrożenia i status ochrony. *Studia Naturae* A. 21: 1—163.

Lewartowski Z. 1985 Zanik populacji rożeńca *Anas acuta* w dolinie Warty. *Chrońmy Przyr.* 41, 4: 12—23.

Roślinność projektowanego rezerwatu Słotwina w Kotlinie Sandomierskiej

Rezerwat Słotwina znajduje się na terenie borowego Obrębu Żdzary w Nadleśnictwie Dębica, w odległości ok. 0,8 km od drogi Nr 4 (E-40) wodącej z Pilzna do Tarnowa. Leży on w okręgu Radomyskim, krainy

Kotlina Sandomierska, należącej do Działu Bałtyckiego w Środkowo-europejskiej Prowincji Niżowo-Wyżynnej.

Projektowany rezerwat zajmuje obszar o powierzchni 3,30 ha, rozciągający się wzdłuż meandrującego ciek wodnego o nazwie Machowski Potok. Otacza go otulina o powierzchni 9,41 ha (ryc. 1).

Przedmiotem ochrony jest bogate stanowisko rzadkiej paproci pióropusznika strusiego *Matteucia struthiopteris* rosnącej w zbiorowisku o charakterze łągu.

Kompleks czynników tj.: mikrorelief, duża zmienność typów gleb, zróżnicowane warunki hydrologiczne a także trwające od lat działania gospodarcze człowieka, spowodowały zróżnicowanie zbiorowisk roślinnych rezerwatu i otuliny. Charakterystyczną cechą obiektu są strefowo rozciągające się wzdłuż ciek zbiorowiska roślinne, których wyróżniono 6: 4 leśne, 2 nieleśne (ryc. 2).

Z dużym zróżnicowaniem fitosocjologicznym rezerwatu i otuliny ściśle wiąże się skład florystyczny. Zanotowano tutaj 112 gatunków roślin.

Obok licznie występującego pióropusznika rosną tu: ciemiężca zielona *Veratrum Lobelianum*, wawrzynek wilczelyko *Daphne mezereum*, bluszcz pospolity *Hedera helix*, kopytnik pospolity *Asarum europaeum* i inne rośliny.

Chroniona paproć rośnie w łągu olszowo-jesionowym *Circaeo-Alnetum* w bezpośrednim sąsiedztwie ciek i w zakolach (meandrach), gdzie skupienia jej są szczególnie obfite (ryc. 3). Pióropusznik występując masowo, pokrywa lokalnie całkowicie dno lasu. Liczne występowanie sporofili¹, duże rozmiary trofofili² (do ok. 1,5 m) świadczą o dużej żywotności na tym stanowisku, na którym znajduje bardzo dobre warunki bytowania.

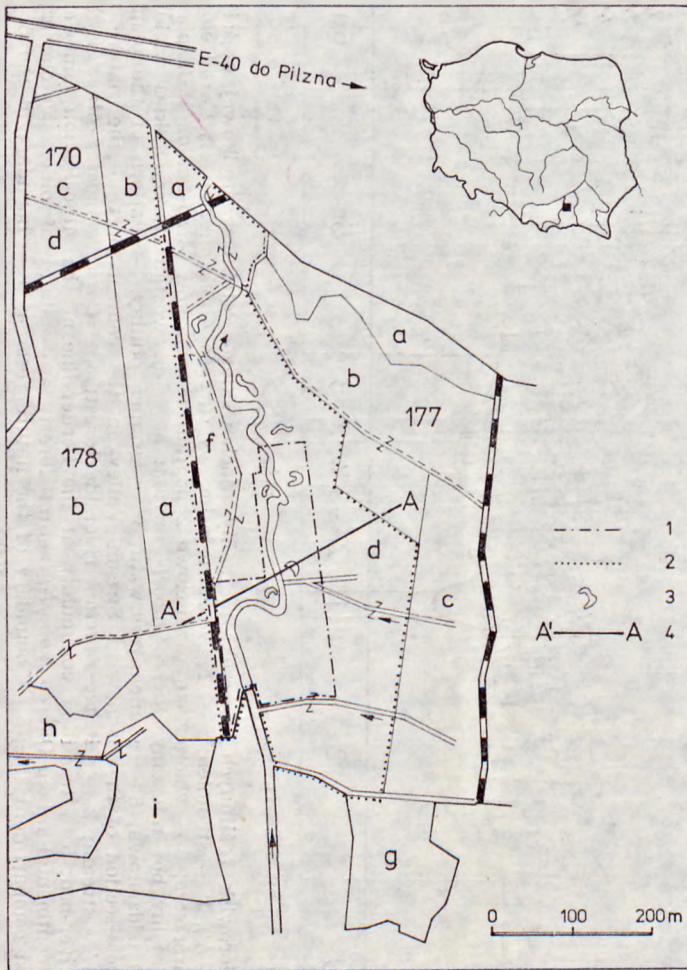
Łęg zajmuje głównie terasę nadpotokową, oraz stare suche koryta ciek. Przypuszczalnie były to dawniej tereny bagienne, zajęte głównie przez olsy, jednak na skutek szablonowej gospodarki — zwłaszcza odwodnienia terenu — przyspieszona została sukcesja w kierunku łągu. W opisywanym zbiorowisku przeważają gleby mulowo-murszowe z dobrze rozkładającą się próchnicą hydromull, będące pod wyraźnym wpływem wód ciek. Fragment łągu jest lepiej wykształcony z orograficznie prawej strony ciek.

Drzewostan buduje głównie 60-letnia olsza czarna *Alnus glutinosa*, dosyć znaczny jest też udział dębu szypułkowego *Quercus robur* i wierzby kruchej *Salix fragilis*. W warstwie podrostu dominuje cze-

---

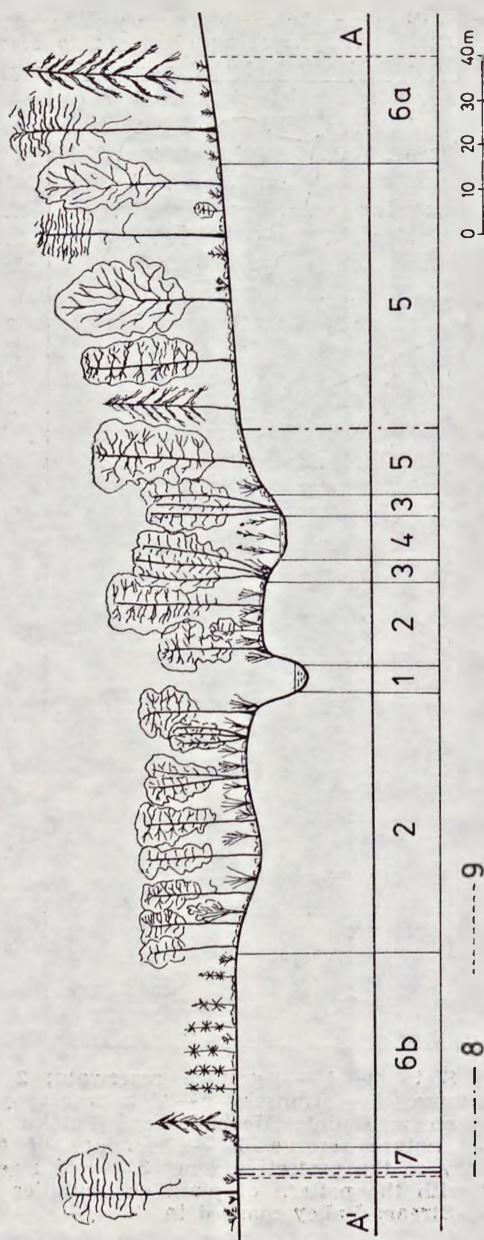
¹ sporofil — liść zarodniowy, liść paprotników wykształcający zarodnie.

² trofofile — liście paprotników nie wykształcające zarodni.

Ryc. 1. Położenie rezerwatu Słotwina. 1 — granica rezerwatu; 2 — granica otuliny; 3 — starorzecza; 4 — transekt A—A' z oznaczonym układem zbiorowisk roślinnych w Dolinie Machowskiego Potoku. — Situation of the "Słotwina" nature reserve. 1 — boundary of the nature reserve; 2 — boundary of the protective zone; 3 — old riverbeds; 4 — transect A—A' with the pattern of plant communities in the Machowski Stream Valley marked in it.

Ryc. 2. Układ zbiorowisk roślinnych w przekroju doliny Machowskiego Potoku w środkowej części rezerwatu (transekt A—A'). 1 — strumień; 2 — leg olszowo-jesionowy *Circaeo-Alnetum*; 3 — ols *Carici elongatae-Alnetum*; 4 — starorzecze; 5 — zbiorowisko przejściowe z pogranicza związków *Alno-Padion* i *Carpinion betuli*; 6 — kontynentalny bór mieszany *Quercus robur-Pinetum*; a — drzewostan starszych klas wieku; b — uprawa; 7 — linia oddziałowa; 8 — granica rezerwatu; 9 — granica otuliny. — Pattern of the plant communities in the cross-section of the Machowski Stream Valley in the central part of the nature reserve (transect A—A'). 1 — stream; 2 — *Circaeo-Alnetum* riverside forest; 3 — *Carici elongatae-Alnetum* ash tree swamp; 4 — old river-bed; 5 — transition community at the border-line of the *Alno-Padion* and *Carpinion betuli* alliances; 6—continental mixed *Quercus robur-Pinetum* forest: a — stand of older age-classes; b — culture; 7 — forest compartment line; 8 — boundary of the nature reserve; 9 — boundary of the protective zone.

Ryc. 3. Pióropusznik strusi *Matteucia struthiopteris* rośnie w bardzo dużych skupieniach wraz z innymi gatunkami roślin nitrofilnych w południowej części rezerwatu Slotwina. — The ostrich fern, *Matteucia struthiopteris*, grows in large concentrations together with other species of nitrophilous plants in the southern part of the "Slotwina" nature reserve. Fot. J. Tomaszewicz

remcha zwyczajna *Padus avium*, której pojedyncze okazy przechodzą do niższej warstwy drzewostanu.

Warstwę krzewów stanowią liczne okazy kruszyny pospolitej *Frangula alnus*, częsta jest również porzeczka czerwona *Ribes Schlegendalii*.

W warstwie runa rosną głównie gatunki łęgowe ze związku *Alno-Padion*. Obok pióropusznika występują licznie: czyściec leśny *Stachys silvatica*, śledziennica skrętolistna *Chrysosplenium alternifolium*, perz psi *Agropyron caninum*. Duży udział mają także: pokrzywa zwyczajna *Urtica dioica* i niecierpek pospolity *Impatiens noli-tangere*, gatunki nitrofilne. Z gatunków właściwych olsom przenikają: karbieniec pospolity *Lycopus europaeus* i psianka słodkogórz *Solanum dulcamara*. Wyraźnie zaznaczona jest również rola gatunków rzędu *Fagetalia sylvaticae* i klasy *Quercus-Fagetea*.

Fragment łągi położony z lewej strony cieku — ograniczony do pasa o szerokości 10—50 m — ma nieco odmienny charakter. Warstwę drzew stanowi 15-letni drzewostan olszowy. Licznie występują w nim czeremcha i kruszyna. Mocno są zaburzone stosunki ilościowe pomiędzy poszczególnymi gatunkami runa.

W projektowanym rezerwacie spotyka się fragmenty olsów *Carici*

elongatae-Alnetum, występujące w postaci smug, okalających stare koryta cieków, gdzie przez cały rok stagnuje woda. Najliczniej występują one po orograficznie prawej stronie cieków, w głębi lasu łągowego. Nie są to typowo wykształcone płyty, niemniej występujące gatunki charakterystyczne i układ kępowo-dolinowy zdecydowały m. in. o zaliczeniu ich do tego zbiorowiska.

Między łągiem a borem mieszanym występuje zbiorowisko o charakterze przejściowym między związkami *Alno-Padion* i *Carpinion betuli*, rozciągające się w pasie o zróżnicowanej szerokości. Kwalifikowanie go do konkretnej jednostki fytosocjologicznej napotyka na duże trudności z uwagi na brak roślin charakterystycznych, co jest zapewne wynikiem działania gospodarczego.

Kontynentalny bór mieszany *Quercus robur-Pinetum* zajmuje w projektowanym rezerwacie powierzchnię kilku arów, przeważa natomiast obszarowo w otulinie. Zbiorowisko położone na podwyższonym terenie, jest poza zasięgiem oddziaływania wód cieków. Rośnie w nim szereg gatunków charakterystycznych lokalnie dla zespołu, między innymi: orlica pospolita *Pteridium aquilinum*, borówki: czarna *Vaccinium myrtillus* i brusznica *V. vitis-idaea*, pszeniec pospolity *Melampyrum vulgatum* (= *M. pratense*), siódmaczek leśny *Trientalis europaea*, wrzoś pospolity *Calluna vulgaris*. Z mchów pospolity jest rókietnik *Entodon Schreberi*.

Zespół nieleśny nawłoci późnej *Rudbeckio-Solidaginetum* zajmuje orograficznie prawy stok i koronę skarpy krótkiego odcinka cieków w południowej części rezerwatu. Jest to zbiorowisko wtórne, powstałe na miejscu usuniętego drzewostanu w czasie prac związanych z regulacją odcinka cieków.

Podobnie jak poprzednio, wtórnym jest zbiorowisko ze związku *Calthion*, zajmujące orograficznie lewy stok i koronę skarpy. Zaliczenie go do konkretnego zespołu napotyka na duże trudności z uwagi na brak roślin charakterystycznych. Dominują tutaj głównie sitowie leśne *Scirpus silvaticus* oraz wiązówka błotna *Filipendula ulmaria*.

W opisanych zbiorowiskach nieleśnych licznie występuje tu również pióropusznik.

Janusz J. Tomaszewicz

Niektóre interesujące ptaki łąkowe rezerwatu faunistycznego Świdwie

Jeziro Świdwie leży w województwie szczecińskim na skraju Puszczy Wkrzańskiej. Powierzchnia rezerwatu wynosi 380 ha trzcin wraz z jeziorem Świdwie. Jezero Świdwie jest zbiornikiem eutroficznym w 75% zarośniętym oczeretem i trzciną. Stale postępujący proces zarastania podzielił jego powierzchnię 500 metrowym pasem trzcin na